

Waar zorgen we voor?

B. E. T. A. KESLER

Een „zaalbreed“ forum, veel stellingen en een levendig boek vormen evenzovele prikkels om te reageren en dóór te vragen, maar daar is weinig ruimte voor die zestiende november in Wageningen. Een poging wat meer reliëf te geven aan uitspraken van forum en geïnterviewden in: „DAAR ZORGEN WE VOOR“ aan de hand van de eerste stelling uit de forum-diskussie.

Interviews en een forumdiskussie over de toekomst, maar wat is de toekomst? Is het geven van een visie op de toekomst een weergave van dat wat op ons afkomt of een analyse van de ontwikkelingen en een schets van waar we naar toe willen? „De maatschappij is wel een beetje veranderbaar“ zegt HILDA VERWEY-JONKER, „daar moet het naar toe, wil het nog wat worden met al die hoogbejaarden in de samenleving“ (p. 27).

En JOPHIEN VAN VAALLEN zegt over de herverdeling van arbeid en de 25-urige arbeidsweek voor iedereen: „Er wordt gezegd dat dat voor 1990 niet haalbaar is. Als je iets met z'n allen wilt, dan is het haalbaar, en als je het niet wilt, dan is het niet haalbaar“ (p. 93).

Zo zou ik graag meer problemen behandeld willen zien, visies waaruit een perspectief naar voren komt. Voor de toekomst moeten we doelstellingen ontwerpen om vervolgens een planning op te stellen hoe we dáár komen waar we willen uitkomen.

„DAAR ZORGEN WE VOOR“ laat vijftien mensen aan het woord over verschillende aspecten van de dagelijkse verzorging. De interviewvorm maakt dat er een levendig boek is ontstaan, dat zich laat lezen als de zaterdagse bijlage van de krant. Die vorm heeft zijn beperkingen. Na lezing ervan heb ik de behoefte aan méér, aan meer diepgang. Ik zou de geïnterviewden willen konfronteren met uitspraken van anderen en willen doorvragen op bepaalde thema's.

Dat de informatie-technologie vooral ook in de belangstelling van de interviewsters staat is overduidelijk. Sommige onderwerpen zijn naar mijn smaak onvoldoende uit de verf gekomen, zoals de dagelijkse zorg voor kinderen en opvoeding. Dit lijkt mij nog steeds een randgebied voor de huishoudkunde. Opvoeding wordt meer gekoppeld aan het onderwijs dan aan het huishouden. Mijn indruk is dat emancipatie als onderwerp matig in de belangstelling staat. Maar bij nader inzien is dat niet terecht, in de meeste interviews is er wel iets over te vinden. En dat is dan een tweede beperking, namelijk dat als je de perspectieven met betrekking tot één thema (bijvoorbeeld emancipatie, technologie, relaties, opvoeding) wil weten, je eigenlijk het hele boek uit elkaar zou moeten knippen, ofwel: dat vraagt dan van de lezer een aandachtiger bestudering.

Stelling 1: „Individualisering. De basis voor herverdeling van verzorgende taken is de opvoeding van iedereen tot zelfverzorging.“

IKTEKE WEEDA gaf het in de discussie al aan, voor de herverdeling van verzorgende taken is het opvoeden tot zelfverzorging slechts een voorwaarde, maar absoluut geen basis.

Verdeling van huishoudelijke arbeid wordt niet bereikt door iedereen met verzorging vertrouwd te maken, wanneer niet gelijktijdig de intrinsieke waarde van de dagelijkse verzorging geleerd wordt. Om de huishoudelijke arbeid aan de man te brengen is het noodzakelijk meer aandacht te besteden aan de waarde van de huishoudelijke arbeid, niet slechts in de fysiologische of in de economische betekenis (op papier!) maar vooral in de psychologische betekenis.

Psychologische waarde

De dagelijkse verzorging staat in direct verband met de onderlinge betrekkingen in het huishouden. Daar ligt mijns inziens de kern van het probleem: dat ondanks alle goede bedoelingen we zelf de betekenis, de waarde van de dagelijkse verzorging niet serieus nemen. De SWAAN zegt daarover: „Je kunt huishoudelijk werk niet helemaal losmaken uit de context van een liefdesrelatie, zoals die bestaat of zoals je zou willen dat die bestond tussen mensen die met elkaar getrouwd zijn, tussen ouders en kinderen. Het moet ingebed zijn in de wederzijdse waardering omdat het een zo dicht op het lichaam en de lichamelijke en

emotionele noden van iemand anders betrokken activiteit is. Het gaat niet om voedsel toebeiden, het gaat over lekker koken en dat is toch net datgene maken, dat iemand anders leuk vindt... Ik hoop dat alleenwonenden genoeg van zichzelf houden om heel goed voor zichzelf te zorgen. Daar heeft het ook alles mee te maken: mensen die het niet met zichzelf getroffen hebben, die zitten dan ook met hun vulpen in hun erwtensoep te roeren" (p. 147/148).

RITA KOHNSTAMM signaleert dat de herverdeling van verzorgende taken weleens in het nadeel van vrouwen kan uitpakken. „Ze moeten zich niet de krenten uit de pap laten eten". Ofwel mannen zijn wel geneigd om zich meer bezig te houden met de kinderen en te ontdekken dat dat eigenlijk heel leuk is. Hoe veelomvattend de huishouding is, dat wordt pas ontdekt als de rollen helemaal gewisseld zijn (p. 126).

De rillingen gingen door me heen toen ik JOKE SMIT eens hoorde uitzetten dat vrouwen moeten ophouden met zorgen voor man en kinderen. Dat zou betekenen dat ik iets zeer essentieels zou moeten loslaten, namelijk een middel om contact met en betekenis te hebben voor mijn huisgenoten, een middel om de sfeer te bepalen, om tot in details invloed te hebben op het dagelijks leven: op de maaltijden, de stapeltjes kleding en handdoeken in de kast, de netheid dan wel rommel in huis, de stiptheid dan wel nonchalance waarmee met de tijd omgesprongen wordt, de aandacht voor familie, vrienden en bekenden. Mijn bepalende stem thuis zou ik moeten inleveren. De vraag is, willen vrouwen dat? Willen vrouwen de zorgtaak thuis afstaan en in de buitenwereld werkzaam zijn, verantwoordelijkheid nemen, carrière maken? Wat voor prijs betalen we?

Zorg voor anderen en jezelf is een manier van contact met het leven zelf en een mogelijkheid om een duurzame relatie aan te gaan met mensen en materie, een mogelijkheid om je identiteit aan te ontleen. Als wij de huishoudelijke arbeid willen verdelen, dan verdelen wij niet slechts de klussen die het leven meebrengt, maar dan bieden wij iets zeer waardevols aan.

Zelfzorg en samen zorg

De stelling suggereert ook dat opvoeding tot zelfverzorging kan leiden tot een herverdeling van verzorgende taken als ieder individu een eigen huishouden vormt. Het gaat al aardig die kant op, maar het lijkt toch heel gewenst om de verzorging niet alleen op de eigen persoon te betrekken. Hofstee heeft in zijn af-

scheidrede „Vrijheid, gelijkheid en eenzaamheid" een ontwikkelingsschets gegeven. Waar gaat het naar toe als individualisering onze belangrijkste drijfveer wordt? Is de prijs die voor vrijheid en gelijkheid betaald wordt een hyper-individualisering, een samenleving waar zowel de jongsten als de oudsten vereenzamen, aan diversiteit in contact veel tekort komen.

In de forumdiskussie stond op het prioriteitenlijstje van BOB VAN DER VELDE in het onderwijs aandacht voor de „broederschap", voor het samenleven en samen-zorgen. Verdere individualisering in de dagelijkse verzorging kan betekenen, dat mensen verder vereenzamen. We moeten nagaan op welke wijze de huishoudkunde bij kan dragen aan „de broederschap" middels onderwijs en voorlichting, onderzoek en beleidsbeïnvloeding. Initiatieven uit de samenleving, zoals bijvoorbeeld bewonersinitiatieven voor groepswonen, verdienen veel meer ondersteuning, ook politiek.

Het is zeer onbevredigend wanneer JELTIEN KRAAIJEVELD-WOUTERS bij vragen over de herverdeling van de arbeid zich uitsprekt voor „de vrije keuze", maar niet bereid is om bewonersinitiatieven die daarmee ernst maken, werkelijk te ondersteunen. En hoe zit dat dan met die kortingen op de kinderopvangcentra?

Vrije keuze

In het interview met JOPHIEN VAN VAALLEN, lid van de Emancipatieraad, wordt de betaalde, onbetaalde en verzorgende arbeid en het schijnbeeld van de vrije keuze tegen het licht gehouden: „...alle ongehuwden moeten gewoon in hun inkomen voorzien door arbeid te verrichten. ...Behalve de gehuwde vrouwen, die mogen zich melden op de arbeidsmarkt. ...Maar ze hebben wel de plicht om thuis te zorgen dat alles op rolletjes loopt. Dus nu heb je eigenlijk ook een arbeidsplicht, maar die is verdeeld tussen binnenshuis en buitenshuis, tussen mannen en vrouwen. Het is maar een klein stapje naar arbeidsplicht voor iedereen" (p. 94).

Waar zorgen we voor?

Het is ongetwijfeld teveel gevraagd van de forumleden om op een lustrumviering het concept van „DAAR ZORGEN WE VOOR" te geven. Voor de huishoudkunde is het van belang de opgepakte draad niet los te laten en de visie op de toekomst verder uit te bouwen. Er is een prioriteitenlijstje door de forumleden opgesteld. Wat mij betreft, ziet dat er als volgt uit:

- herverdeling van betaalde, onbetaalde en verzorgende arbeid
- erkenning van de verzorgende arbeid als

middel voor communicatie en persoonlijke aandacht

- ondersteuning van konsumenten-/bewonersinitiatieven voor leef- en woonvormen gericht op vormen van samen-zorg en doorbreking van isolement en eenzaamheid.

Korrespondentieadres

Ir. B. E. T. A. Kesler, vakgroep Wonen LH, Postbus 8065, 6700 DA Wageningen.

VOORLICHTING

Ontwikkeling experimentele Structuur Huishoudelijke- en Consumentenvoorlichting

Begin september zijn de voorbereidingen begonnen voor het ontwikkelen van een experimentele structuur voor huishoudelijke- en consumentenvoorlichting; daarvoor zullen in 5 plaatsen in Nederland kleinschalige lokale voorlichtingsprojecten worden opgezet. Het ministerie van WVC zal voor een periode van 3 jaar gelden hiervoor beschikbaar stellen.

Aan deze ontwikkeling is een lange voorgeschiedenis voorafgegaan. In 1978 bracht de Commissie Consumenten Aangelegenheden (CCA) van de SER een advies uit inzake de huishoudelijke- en consumentenvoorlichting van de Interdepartementale Coördinatiecommissie voor Consumentenzaken (ICC). Aan Bakkenist, Spits & Co. Organisatie Adviseurs is opdracht gegeven hiervoor een experimentele opzet te maken.

De achterliggende gedachte hierbij was dat de huishoudelijke- en consumentenvoorlichting zoals die op dit moment door de bestaande organisaties wordt verzorgd een beperkt bereik heeft. Grote groepen van de bevolking die veel baat bij goede voorlichting zouden kunnen hebben maken er geen gebruik van, o.a. omdat zij geen consumentenbladen lezen, geen gebruik maken van aangeboden cursussen, geen budget advies vragen voordat het te laat is.

De manier waarop voorlichting aangeboden wordt spreekt hen niet aan of sluit niet aan bij hun belevingswereld. Door het ontwikkelen van nieuwe methodieken moeten ook die doelgroepen te bereiken zijn.

Gedacht werd aan o.a. werkelozen, bewoners van stads-vernieuwingsgebieden, lagere inkomensgroepen, lagere sociale milieus, culturele minderheden.

Advies

Na het verschijnen van het „advies experimentele structuur huishoudelijke- en consumentenvoorlichting“ van Bakkenist, Spits & Co. in maart 1983 heeft het ministerie van WVC aan de besturen van de betrokken organisaties Consumentenbond, Konsumenten Kontakt en HVP Stichting voor Huishoudelijke- en Consumentenvoorlichting commentaar op dit rapport gevraagd en daarnaast gevraagd voorstellen te doen voor te ondernemen experimentele projecten. Het Platform Opbouwwerk heeft uit eigen beweging op het advies gereageerd omdat het van mening was dat er met de mogelijk te gebruiken methodieken in het Opbouwwerk ervaring is opgedaan en dat de doelgroepen die men op het oog heeft door het Opbouwwerk al bereikt worden.

Commissie

Het Advies van Bakkenist, Spits & Co. en de daaropgegeven commentaren was voor het ministerie van WVC de basis waarop een voorbereidings/begeleidingscommissie ingesteld kon worden. Volgens de instellingsbeschikking heeft de commissie tot taak „het desgevraagd of uit eigener beweging adviseren van de Minister van WVC over de wijze waarop de experimentele structuur van de huishoudelijke- en consumentenvoorlichting kan worden ontwikkeld“.